

Barcelona, 16 d'octubre de 1993

Estimat amic,

Encara que es diu que les úniques cartes que es perden són les que no s'han escrit mai, incloc una fotocòpia de la que et vaig adreçar el vint-i-dos de juliol d'enguany -vés a saber on ha anat a parar!-, tant per als teus arxius com per demostrar que va quedar emmagatzemada en la meva memòria informàtica.

La rellegeixo pel damunt i m'adono que tot el que t'hi explicava ha envellit de mala manera. Encara que, per una qüestió de tarannà, tant tu com jo procurem mantenir-nos-en al marge, vivim a un ritme força frenètic per la velocitat amb què el món gira al nostre voltant. Potser sempre ha estat així, perquè un dels tòpics més vells és, precisament, com ens en fem, de vells, sense adonar-nos-en. Encara se'n fan més, però, els que més lluiten contra el pas del temps, els que més s'hi resisteixen.

La novel·leta de què et parlava ha acabat dient-se Els dos mons d'en Sergi i ha estat ben acceptada -amb entusiasme, em va dir el gerent del Club Super3!-. I ja saps que no acostuma a passar gaire sovint, això que el que t'ha encarregat una feina t'aplaudeixi quan l'has acabat, oi? I sempre va bé, perquè un cop l'has publicat, si hi ha sort, els crítics deixen anar la seva sentència i quedes com un drap brut. Serà una coedició de Columna i TV3, que encara no sé quan sortirà.

Abans d'anar a parar a d'altres qüestions, t'he de dir que no em sorprèn l'entusiasme que expresses per aquesta joguina que has adquirit, el teu ordinador. Entusiasme que comparteixo com ja t'he manifestat al llarg dels darrers cinc anys que me'n serveixo. Els que es resisteixen a utilitzar-lo no saben el que es perden. Molta gent creu que haurà de fer un esforç extraordinari i que s'hauran de trencar el cap amb fórmules matemàtiques. En el meu cas, que estic negat per a aquesta disciplina, em limito a aprofitar-me del programa que d'altres han pensat per a mi. L'ordinador, en el meu cas, és una

màquina d'escriure perfecta, dòcil i molt disciplinada que està al meu servei. L'utilitzo sense demanar-li més del que necessito, tot i que sé que em podria proporcionar molts més serveis. Un dia que vaig coincidir amb en Joan Triadú li'n vaig fer l'article... Em va dir que no estava disposat a entrar en aquest joc: feia uns anys, en aprendre a conduir un cotxe, havia fet el darrer esforç en el camí de les màquines. Curiós, oi?

En canvi, per al meu fill és una passió. No ha parat fins que no m'he comprat una impressora nova, tal com pots comprovar per les característiques de la lletra d'aquesta carta, amb la impressió de la qual executo el primer document que en surt després de les provatures per posar-la en marxa. Jo m'hi havia resistit fins ara perquè no perdés part del temps que hauria hagut de dedicar exclusivament a preparar el projecte de final de carrera. Però, precisament, el vint-i-vuit de setembre el va presentar amb èxit. Ja és arquitecte! I, ara, per distreure's, i mentre no li surt alguna feina, m'ha burxat fins que me l'he comprat. I ha aconseguit el que alguns tècnics deien que no era possible: adaptar-la al meu ordinador, que ja és una relíquia perquè té cinc anys de vida... Si no se n'hagués sortit, hauria hagut de canviar d'ordinador. Respiro a fons, perquè el meu mal no vol soroll i ja m'he acostumat a fer-lo funcionar, tot i que no descarto que, tard o d'hora, m'hauré d'esforçar per adaptar-me a nous programes com ara el Word Perfect, que sembla ser el més ben acceptat pels editors.

T'estic parlant de collonades, i no he atacat d'entrada el fet més important i desgraciat, d'aquests darrers dies, i del qual estic segur que ja estàs informat: la mort d'en Quim Soler, la vigília del sis d'octubre, que va coincidir amb la curta estada de la teva filla entre nosaltres.

Ara no recordo si te n'havia parlat, de la malaltia que feia un parell d'anys que havia afectat en Quim. Un càncer de ronyó implacable, terrible, que s'ha aprofitat de la seva vitalitat -tenia cinquanta-tres anys, tot plegat!- i que no va poder-lo doblegar fins al darrer moment. Una setmana abans de morir encara havia fet una entrevista a la Mª Antònia Oliver per a la revista Cultura

i uns amics l'havien trobat a la Pedrera veient una exposició. Admirable la resistència, el no deixar-se vèncer, tant d'en Quim, com de les altres dues companyes que fa tan poc que se n'han anat: la Roig i la Capmany, que van picar pedra fins al darrer instant!

La cerimònia de l'enterrament, al cementiri de Collserola, al bell mig del bosc, va aplegar molts i molts companys i va ser realment emotiva. Una cerimònia civil, tal com corresponia al Quim, un ex-seminarista tendrament menja-capellans. En Jordi Jané, actor de teatre, escriptor i company seu a Catalunya Ràdio va parlar del difunt amb emoció i cordialitat. La Mª Antònia Oliver va llegir uns fragments d'una novel·la d'en Quim i es va presentar, emocionada, dient que sabia com s'hauria divertit en Quim veint-la exercir de "capellana". I, finalment, en Toti Soler va tocar una composició pròpia per a guitarra i laments. Vam sortir amb el cor en un puny!

No va tenir res a veure amb la cerimònia d'un altre enterrament que també m'ha tocat viure de la vora. El dia vint-i-vuit de setembre, dues hores abans que en Maurici presentés el seu projecte a la Facultat d'Arquitectura, la nostra escassa i mal avinguda família enterrava la meva sogra, que acabava de morir d'un atac de cor als vuitanta-cinc anys. Era una pobra dona que, per una qüestió de caràcter, havia fet la vida impossible a tots els que no tenien més remei que conviure-hi. Els meus cunyats, per aprofitar el pis del carrer Ample, amb set o vuit habitacions, l'havien compartit amb ella des que es van casar, i n'han estat les víctimes directes durant els últims anys, de la mateixa manera que la meva dona i el seu germà la van patir de petits i de joves. Ella ha estat també la responsable que hi hagi hagut una fredor creixent entre tots nosaltres. Sap greu parlar-ne d'aquesta manera, però no hi ha més remei. Per això, el seu enterrament religiós semblava un escarni. El capellà, que no ens coneixia de res, en va parlar en uns termes tan afectuosos, tòpics i falsos que van contrastar amb la nul·la participació de la trentena d'assistents de descreguts que hi assistíem. D'entre tots, només una amiga de la família -filla de la mestressa d'un bordell i, pel que sembla, antiga aficionada a l'ofici més

vell del món- i jo mateix, que em va semblar que no es podia deixar que totes les lletanies del capellà es perdessin en el buit sense trobar el mínim ressò, vam gosar obrir la boca per dir amén, sursum corda i descansi en pau, trabucant-nos i caient en errors ostensibles que demostraven la poca pràctica en aquests afers.

La situació econòmica d'aquí és dolenta. Hi ha uns evidents perjudicats i d'altres que, evidentment, se n'aprofiten. Sembla un mal general. El que està passant als països de l'Est ens fa pessigar per saber si estem desperts o vivim un malson. Del no res han aparegut uns especuladors que s'han convertit en supermilionaris. Molts d'ells, sembla, sortits dels rengles dels partidaris de l'ancien régime. Setanta anys de fèrria dictadura marxista no han servit de res. ¿De què han servit els sacrificis, les purgues estalinistes per millorar la raça i la ideologia, i tota la pedagogia marxista, si quan l'amo ha afluixat les regnes han sorgit els més primaris sentits d'una humanitat que sembla que no té -no tenim- remei? Recordo que aquí, quan vam poder respirar amb més llibertat, es van ensorrar les revistes d'opinió en benefici de les de pit i cuixa, els bingos i les televisions privades que són molt pitjors que les oficials i, per tant, les més vistes.

La crisi, tan generalitzada, però, no hauria de fer perdre les formes. No comprenc el silenci dels nostres editors quan te'ls adreces. La major part -així com els responsables de l'administració en temes culturals-, ha estat aquests dies a Frankfurt fent negocis o, si més no, divertint-se, acompanyats de les seves secretàries. I no ironitzo en pla carca o hipòcrita, sinó amb l'enveja més sana de qui no ha pogut tirar mai de veta, passant les factures a l'empresa. En aquests moments, i sembla natural, és clar, els empresaris que encara poden oferir alguna feina es fan estimar, fan que els llepin el cul, que la gent s'arrossegui per terra. Els sindicats volen mobilitzar el personal, però em penso que no tindran gaire èxit. La Seat és a punt de tancar la fàbrica de la Zona Franca, la Philips redueix les instal·lacions, la Nissan treballa a mig gas... Es lògic que qui ocupa un lloc que, de moment, no corre perill, s'hi

arrapi com pugui i faci hores extres sense cobrar, si convé. L'altra cara de la moneda, també, és l'esclat viatger d'aquest estiu. Els catalans s'han escampat pel món amb tant o més entusiasme que els altres anys. I molts d'ells cobren de l'atur, com uns veïns de l'escala que han visitat Tailàndia i no sé quants països més. Es una situació estranya. El subsidi d'atur, tan bescantat per la dreta, i el treball submergit, mantenen la vida del país. Si realment hi hagués dos milions i mig d'aturats, la cosa ja hauria petat.

Per tant, tens tot el dret d'agafar-te on puguis. I, encara que sigui a contracor, si has de traduir al castellà, endavant! Com et deia en l'última carta, la major part del pressupost de Cultura -milers de milions!- se'n va en obres de façana. Ahir Els joglars van estrenar a Girona El Nacional, una paròdia de qualsevol Teatre Nacional, ja sigui català, espanyol o francès. Sembla que en Boadella posa el dit a la nafra, però la crítica, avui, ja li retreu que l'obra s'ha produït gràcies a la col.laboració econòmica de no sé quants ajuntaments i conselleries o ministeris de cultura...

Miraré de parlar amb en Ruaiç, per si m'explica alguna cosa en relació a Middlemarch. I el que toca més el nas és el cas de Proa/Columna pel que fa al Jurassic Park. Es pot comprendre la febre conillera i les presses per fer coincidir la novel.la amb la projecció e la pel.lícula. Però els resultats de la traducció, que es ven a 2.700 peles, deuen ser fatals. Aquella idea d'unes traduccions catalanes modèliques, de la feina ben feta i de les ganes de fer un treball digne passen a la història en un nombre de casos excessiu.

Si EUMO es va interessar pel llibret que penses escriure sobre la traducció, endavant! El que passa és que aquests sí que sembla que hagin reduït molt la seva producció. Però estan en contacte amb el món universitari i és possible que un llibre d'aquestes característiques els interessés perquè el podrien introduir en el mercat amb certes garanties d'èxit de sortida. També s'hi dediquen els d'Empúries, que acaben de publicar diversos manuals sobre llengua i, ara, La cuina de l'escriptura, de Daniel Cassany, per ensenyar a redactar un text amb certa pretensió literària. O els Quaderns Crema, que van

publicar el text del nostre amic Quim Mallafré: Llengua de tribu i llengua de polis. O, en darrer terme, Barcanova, que publicava uns manuals molt interessants. Ara, però, caldrà veure per on navega, aquesta barcanova, perquè n'acaben de defenestrar en Joan Agut. Els directius de la multinacional Anaya se l'han carregat segons dues versions. La primera, que és la que fa córrer ell, pel centralisme i anticatalanisme dels actuals gestors madrilenys que pretenien tallar-li les ales i sotmetre'l a publicar, sobretot pel que fa al llibre de text, els llibres castellans d'Anaya traduïts simplement al català. La segona, que corre pel món dels mestres, pel fracàs dels llibres de text de Barcanova en l'últim període, que no han mantingut el nivell de vendes acostumat. Pots triar la que vulguis, i jo m'inclinaria més aviat per barrejar-les totes dues. Seria fàcil acceptar-ne la primera, però és indiscutible que el seu successor, Ramon Besora, és un pedagog i editor català de prestigi, amb una bona relació amb els grups més radicals, que no hauria acceptat fer d'home de palla o ninot dels madrilenys. Jo he parlat amb tots dos i les versions es contradueixen. Sabem que ningú té la raó absoluta de res.

Deixa'm que et parli un moment de Tàrraga. No sé ni si hi ha bases, del premi Pedrolo. Es una iniciativa de l'Ajuntament -que en aquests moments sembla que no té ni cinc- per premiar, quan pugui, la persona que més s'hagi preocupat per estudiar o divulgar-ne la figura i l'obra. L'Enric Vellvé s'escarrassa perquè el primer que passi per caixa siguis tu. Però aquest personatge és tan contradictori que no sé si se'n sortirà. Jo de tu, tindria el text dels Anònims a punt per si es decideixen a demanar-te'l, ja que segons ell, als de la revista de Tàrraga els costa decidir-se perquè no et coneixen i a ell li sembla que és responsabilitat de la revista. Ja veurem què passa! Per altra banda, m'atreviria a dir que aquella miscel·lània se n'ha anat a l'aigua, ja que després de l'empenta inicial, ara no troba editor. Ai! Quanta feina per no res!

Jo també he escrit un text per a en Tísner. Es diu Tísner i els nens, una revisió de l'obra que el gran Avel·lí ha dedicat al jovent. Poca cosa, tot plegat: una novel·la i una desena de contes a Cavall Fort. He pensat que la

majoria de treballs girarien a l'entorn de l'Opton i els llibres de memòries, de manera que he triat el camí més fàcil i potser menys fressat.

Em preguntes com va anar Garum... No hi ha dubte que em va agradar molt més la novel·la, però jo diria que no és una pel·lícula qualsevol. Té cert to inquietant i manté una dignitat d'imatges i d'interpretacions que vas em va interessar quan la vaig veure un dels cinc dies en què es va projectar fa uns anys, en vida de Pedrolo, al Savoy. Ell mateix no la va poder veure perquè estava refredat i quan hi va anar ja no la feien. Tot això em fa reflexionar un cop més sobre la idea de poble que alguns grups radicals pretenen representar. L'altre dia l'Albert Jané, director de Cavall Fort i responsable de les versions d'una vintena de pel·lícules europees per a infants que l'associació Cavall Fort, Drac Màgic i Rialles ha importat i doblat, em deia que va escriure una carta a algú que, des d'una revista de combat, carregava contra l'administració per la poca protecció al cinema en català. I ell es preguntava com es pot protegir un producte que la gent demostra clarament que rebutja quan se li ofereix. Les nostres pel·lícules, d'una gran dignitat, tant si són amb actors com amb dibuixos animats, no tenen cap mena d'èxit. Fa uns mesos vam projectar La glòria del meu pare, de Marcel Pagnol, una deliciosa pel·lícula que va tenir tan poc èxit que ja no va permetre que l'empresa del cinema Nàpols projectés, a continuació, El castell de la meva mare, que n'era la segona part, i que ja teníem doblada i a punt. Els mateixos crítics de casa que de vegades es lamenten del poc cinema europeu que es projecta aquí, no en van fer gens de cas. Algú podria dir que ens movem en el terreny de les minories, de les coses passades de moda, que no connecten amb el públic actual, però no puc deixar de recordar que quan es va estrenar la segona part de La guerra de les galàxies, la versió en català, que es projectava al cèntric cinema Montecarlo, va desaparèixer de la cartellera al cap de deu dies perquè la gent trobava més natural anar-la a veure en castellà a cinemes menys cèntrics. Fa poc, als petits cinemes Casablanca, feien omplir una enquesta als seus espectadors demanant-los si trobaríem bé que, en el futur, algunes de les pel·lícules que

projecten en versió original tinguessin els subtítols en català. Jo vaig escriure: "I tant! Ja seria hora!", però devia ser l'únic, perquè em vaig fixar que el públic en general llançava l'enquesta. I ja m'imagino què devien escriure els que l'omplien. Continuen passant-les amb els subtítols en castellà.

Ens hem de conformar amb el que som, sense posar-nos de mala bava. Avancem, és clar, però a pas de tortuga. I pel camí perdem bous i esquelles. El mateix Jané, purista de la llengua, es va portar les mans al cap quan va llegir en un text meu un "mentre" que havia escrit incorrectament en lloc d'un "mentrestant". I va dir que era culpa de la televisió, que ho diuen sense parar. Segurament té raó. A les cartes al director de Serra d'Or hi ha sovint queixes en aquest sentit. Però la revista ven vuit o nou mil exemplars i la televisió la veiem milions d'espectadors.

Si tinguéssim un estat... Què? La gent que omple el metro seguiria parlant en castellà. No es poden canviar els hàbits per decret, perquè hi hauria una revolució. I això els polítics, que no són tan curts de gambals com sembla, ho saben perfectament. Encara que ens costi d'acceptar, la idea que tot el que es produeix a Catalunya és català cada cop té més adeptes. M'he permès de fer certa ironia sobre aquest punt a la pàgina 12 del llibret que t'envio, en el bonsai titulat "Escola d'idiomes". Tot i la nostra resistència, aviat farem el ridícul quan posem objeccions al convenciment popular que els escriptors que escriuen en castellà aquí -Mendoza, Vázquez, Azua, etc.- són escriptors catalans. La rumba dels Manolos, Gato Pérez, Peret, etc., ja és "catalana" tant si es canta en castellà com en català. I si no estem disposats a acceptar-ho, caurem en una altra situació greu: la divisió de la societat en dos grups que, en un més que previsible enfrontament, ja sabem a quin dels dos li tocaria rebre. La possibilitat de recloure'ns en un guetto, per conservar l'espècie, encara és més perillosa perquè anul·la la sortida del mestissatge i ens aboca a la desaparició encara més ràpida. Recordo que la Marta Mata, fa molts anys, deia que no separéssim els nens... L'existència d'unes escoles, poques, molt

selectes i amb els "autèntics" valors catalans, davant les altres, públiques i castellanes, seria molt pitjor que la situació actual en què l'autenticitat es deixata i hi ha un aiguabarreig considerable. Els primers resultats d'aquesta situació actual amb una escola pública cada cop més catalana, encara que sigui "impura" o imperfecta -hi ha mestres de català que, tot i l'esforç i l'entusiasme, no en saben prou- es comencen a veure. Entres en un comerç, tot el personal jove parla en castellà entre ells, però quan te'ls adreces en català, canvien de llengua i se'n surten força bé. En els casos més extrems, t'entenen o fan un esforç per entendre't. Què pot passar, a partir d'aquí? No ho sé. Jo crec, i m'esforço per ser optimista, que seguirem fent la viu-viu tot guanyant terreny. Per això lamento certs esclats de grandeur i d'elitisme que impedeixen acostar-nos més als nivells populars. Com que molts dels nostres escriptors es deleixin per ser coneguts a l'estranger, i tant se'ls en foti que a Cornellà no els llegeix ningú.

Prou! M'he excedit. I m'he repetit, perquè sé que aquest discurs és vell i que no et pot convèncer. Però gairebé cada dia agafo el metro i escolto. I veig l'actuació dels veïns, dels amics, de la família. Sé que no es pot parlar mai ni omplir-se la boca atribuint-se la representació del "poble". I que no es pot jutjar ningú perquè no sabem què farem nosaltres l'endemà mateix.

Celebraré que hagi tornat a tenir notícies d'Edicions B, aquest cop ja "en efectiu". Em consta que no hi ha res millor que tocar-ne de calents per una feina antiga. Quan cobro els drets de La casa sota la sorra, novel·la de la qual està a punt de sortir la cinquantesima edició -la que fa 50, sí, i ho escric amb números perquè jo mateix no m'ho empasso!-, sento una indescriptible sensació d'incredulitat i de confort.

Prou, prou!

Una abraçada per a tots i disculpes per la patlissa,